

Szent László és Könyves Kálmán kora

A VÁLSÁG KORA

ORSEOLO I. PÉTER (1038–1041) – első uralkodása

- folytatta Szent István művét ↔ egyházszervezet
- etnikai ellentét → „ordító németek”, „fecsegő olaszok”
- 1041 – elűzik

ABA SÁMUEL (1041–1044):

- III. Henrik császár segít sógorának I. Péternek visszaszerezni a trónt – folytonos harc a németekkel
- 1044 ménfői csata – Aba Sámuel meghal

ORSEOLO I. PÉTER (1044–1046) – második uralkodása

- 1045 Pünkösdjén Péter Székesfehérvárott vazallusi esküt tett III. Henrik német királynak:
 - Szent István hatalmi jelvényeit visszaküldte Rómába
 - mindez azt jelentette, hogy a honfoglalás óta független magyar állam elveszítette politikai önnállóságát

Vata féle pogánylázadás

- A felkelők nemcsak Péter híveit, hanem az egyház képviselőit is legyilkolták

→ a Vazul fiúk hazatérése: Levente, **ANDRÁS**

- a felkelők kérése: a pogány hit visszaállítása – András színleg eleget tesz
↔ segítségükkel legyőzte a menekülő Pétert (megvakíttatta)
+ legyőzte a zendülőket

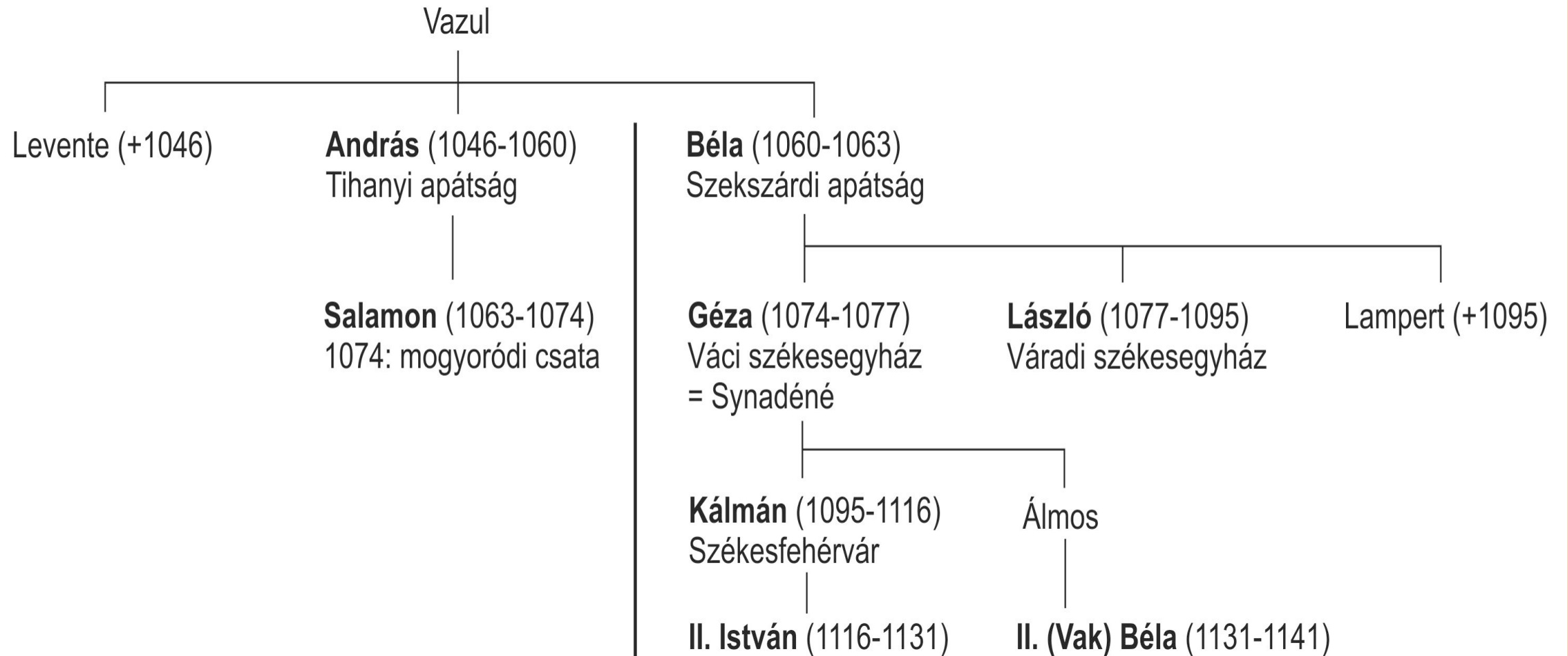

ringorum filij ducis gozzilo
nis. **Aduentus Cesaris i hum**
gariam contra abam. 2 2 2

compolitioni pacis intellēt.
venit ergo cesar ad finnos
hungarie. 4 incastinu expg

→ 1044, Ménfői csata (Képes Krónika, kb. 1360)

A VAZUL-ÁG URALMA

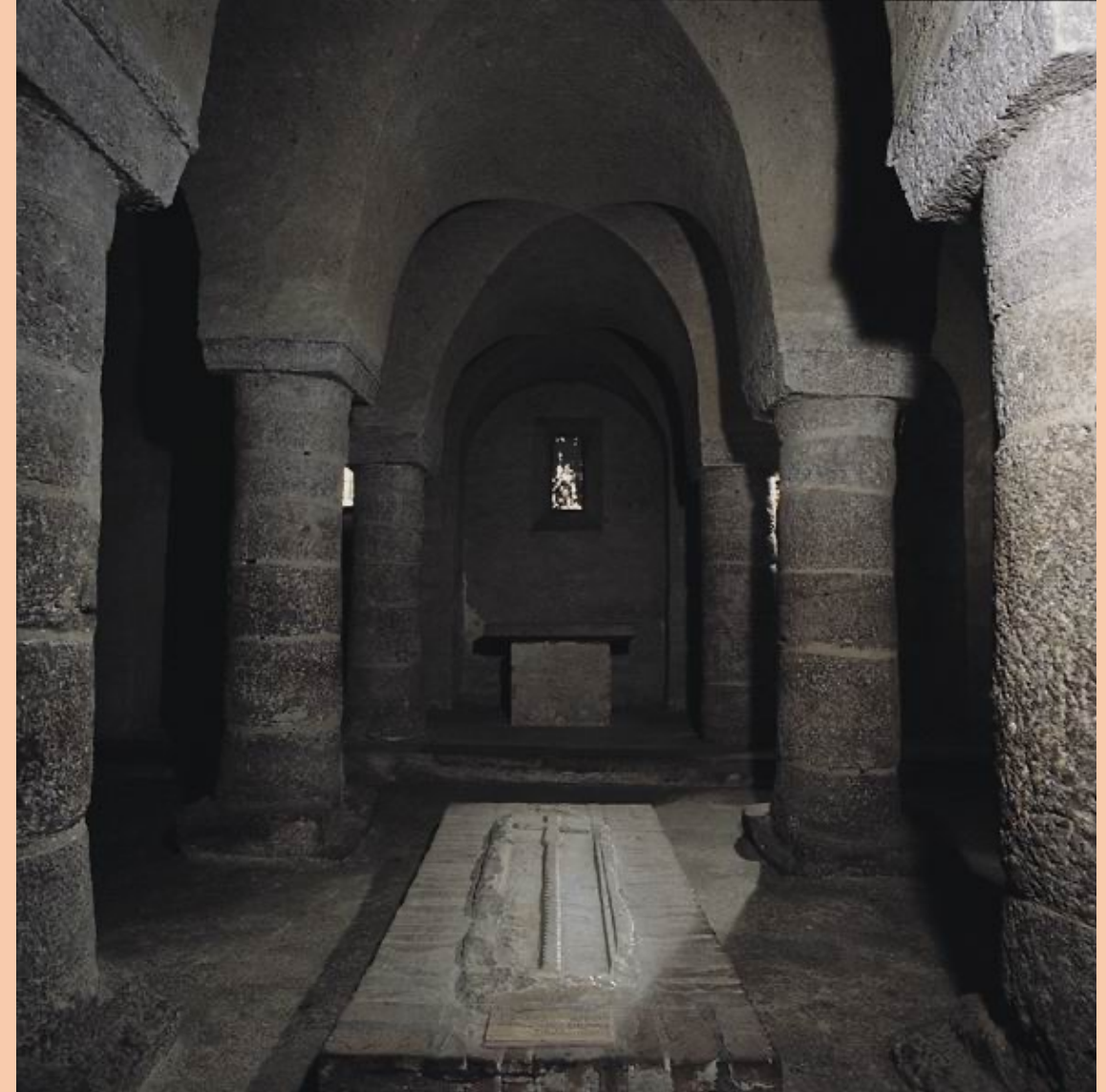
I. ANDRÁS (1046–1060)

- **hercegség/dukátus**: 1048 körül Béla, a király öccse számára hozták létre ↔ az ország harmadát (Északi +Keleti megyék) átengedte kormányzás céljából
- III. Henrik császár két **sikertelen** kísérlete (1051, 1052) a **hűbéri fennhatóság** érvényesítésére de a támadás Székesfehérvárnál kifulladás
↓
Vértes hegység
- Béla herceg segítsége
- 1056-ban meghalt III. Henrik, s végre megszületett a Magyar és Német Királyság közötti béke:
 - a béke érdekében András fia Salamon, és IV. Henrik császár húga Judit házasságot kötött
 - a szerződés értelmében Andrást nem Bélának, hanem Salamonnak kellett követnie a trónon
 - Béla herceg sértve érezte magát, végetért a két testvér közötti együttműködés
- **trónöröklés** → **családi viszály** → Béla hercegnek járt volna a trón a szeniorátus elve alapján

Tiszavárkonyi találkozó: Korona vagy kard?

- Béla lengyel csapatokkal legyőzi a megsebesült I. Andrást

A tihanyi apátság. I. András sírköve

A tihanyi apátság alapítólevele, 1055

= a legkorábbi eredetiben fennmaradt oklevél

- a legrégebb összefüggő magyar nyelvű szöveg

I. BÉLA (1060–1063)

- a pogányság utolsó nyílt fellépése

- székesfehérvári törvénynap
- leveri a zendülést

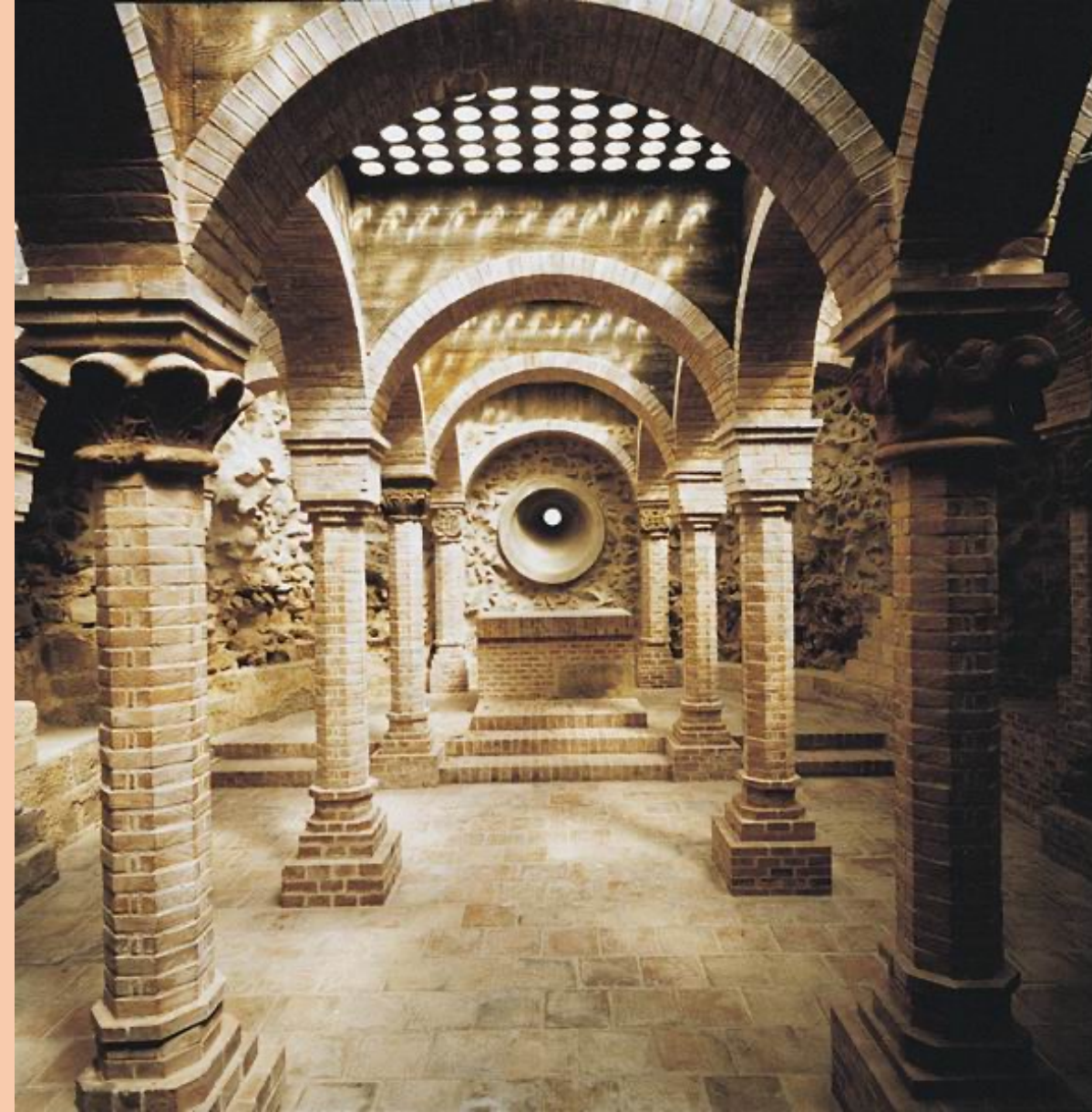

kereszténység győzelme

- 1063 – IV. Henrik Német- római császár támadást indított, hogy Salamont, I. András fiát trónra ültesse

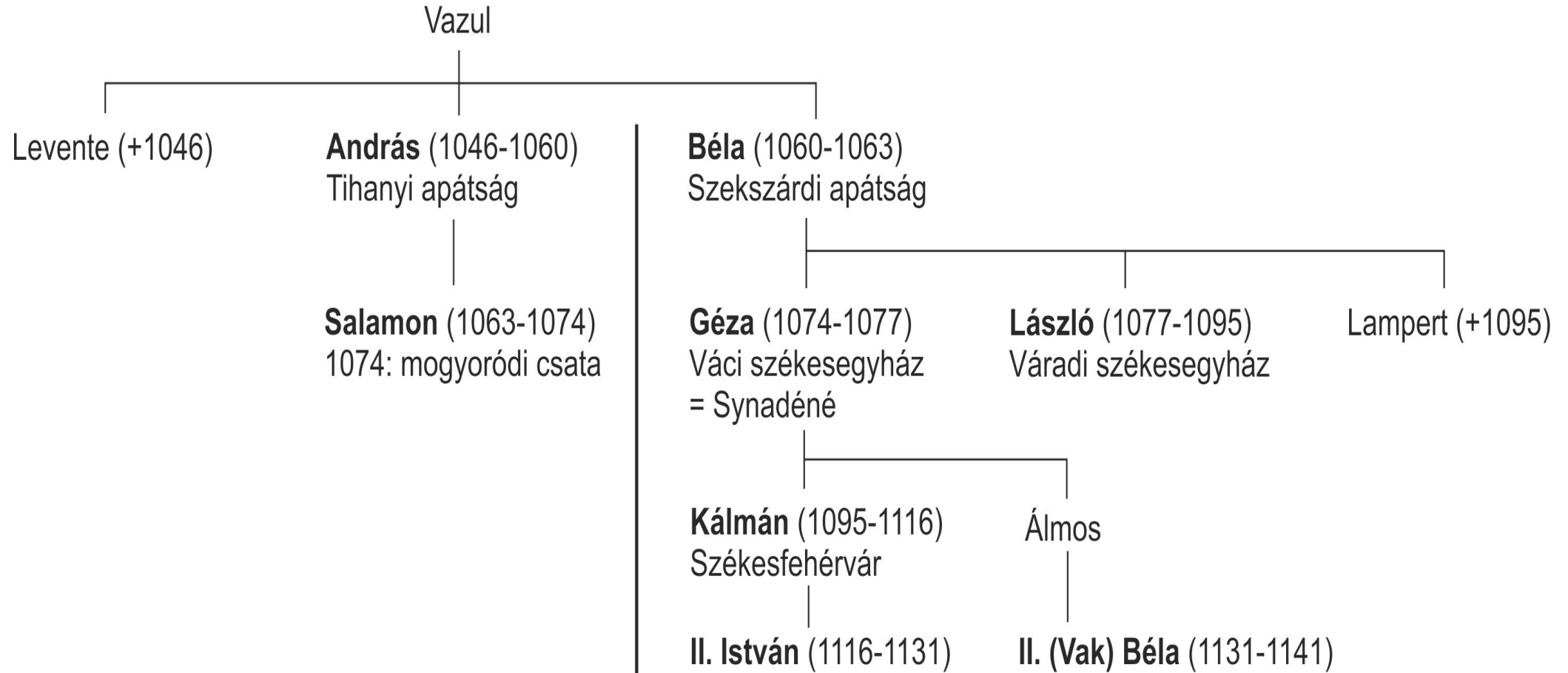
- I. Béla dömösi balesete

- fiai (Géza, László, Lampert)
Lengyelországba menekülnek

A dömösi templom

A Vazul-ág leszármazása a temetkezési helyek megjelölésével

AZ UNOKATESTVÉREK HARCA

SALAMON (1063–1074)

- kibékül unokatestvéreivel (Géza, László, Lampert)
- átengedi Gézának a hercegi tartományt
- 1068 – közös fellépés Kerlésnél a besenyők ellen
- Géza herceg szemet vetett a trónra
- 1074 – mogyoródi csata ↔ menekülés Nyugatra

I. GÉZA (1074–1077)

- a hercegi hatalmat öccsére, Lászlóra ruházta
- kibékül Bizánccal → koronát kap
- korábban sikertelenül a pápától kért

VII. Dukász Mihály
bizánci császár (1071–1078)

I. Géza (1074–1077),
„Turkia hívő királya”

I. (SZENT) LÁSZLÓ (1077–1095)

- Szeniorátus elve alapján kerül trónra

1. Salamon-kérdés rendezése

- Lemondatja
- Lovagkirály: besenyők és kunok ellen harcol (Kerlési csata)
- Megerősíti a királyi hatalmat
- Nagyon szigorú törvényeket hoz

15. Miniatúrák a Vatikáni – Magyar Anjou – Legendáriumból: a kun lefejezése; a pihenés; Szent László sebeit Szűz Mária gyógyítja.

- gazdag adományok az egyháznak → 1192 – szentté avatás - lovagkirály

A Szent László herma (15. sz.)

Szent László. Attribútuma a bárd. Színezett metszet Thuróczy krónikájából (15. sz.)

JELENETEK SZENT LÁSZLÓ LEGENDÁJÁBÓL (SZENT LÁSZLÓ ÉS A KUN VITÉZ)

1. Várad vára
2. a két hadsereg felvonulása
(Rimabánya)

- 3. Üldözés
- 4. Küzdelem
- 5. Lefejezés
(Kakaslomnic)

3. Üldözés

4. Küzdelem

(Kakaslomnic)

4. Küzdelem

5. Lefejezés (Gelence)

4. Küzdelem (Székelyderzs)

Szent László és a kun vitéz.
Fametszet, Thuróczy-krónika (1488)

A királyság új rendjének megszilárdítása

→ szentté avatások (1083): István király,
Imre herceg, Gellért püspök + András,
Benedek szerzetesek

nagyvonalúság

Szent Gellért legendája (mártíromsága). Magyar Anjou
Legendárium (14. sz.)

- ünnepe: július 25.

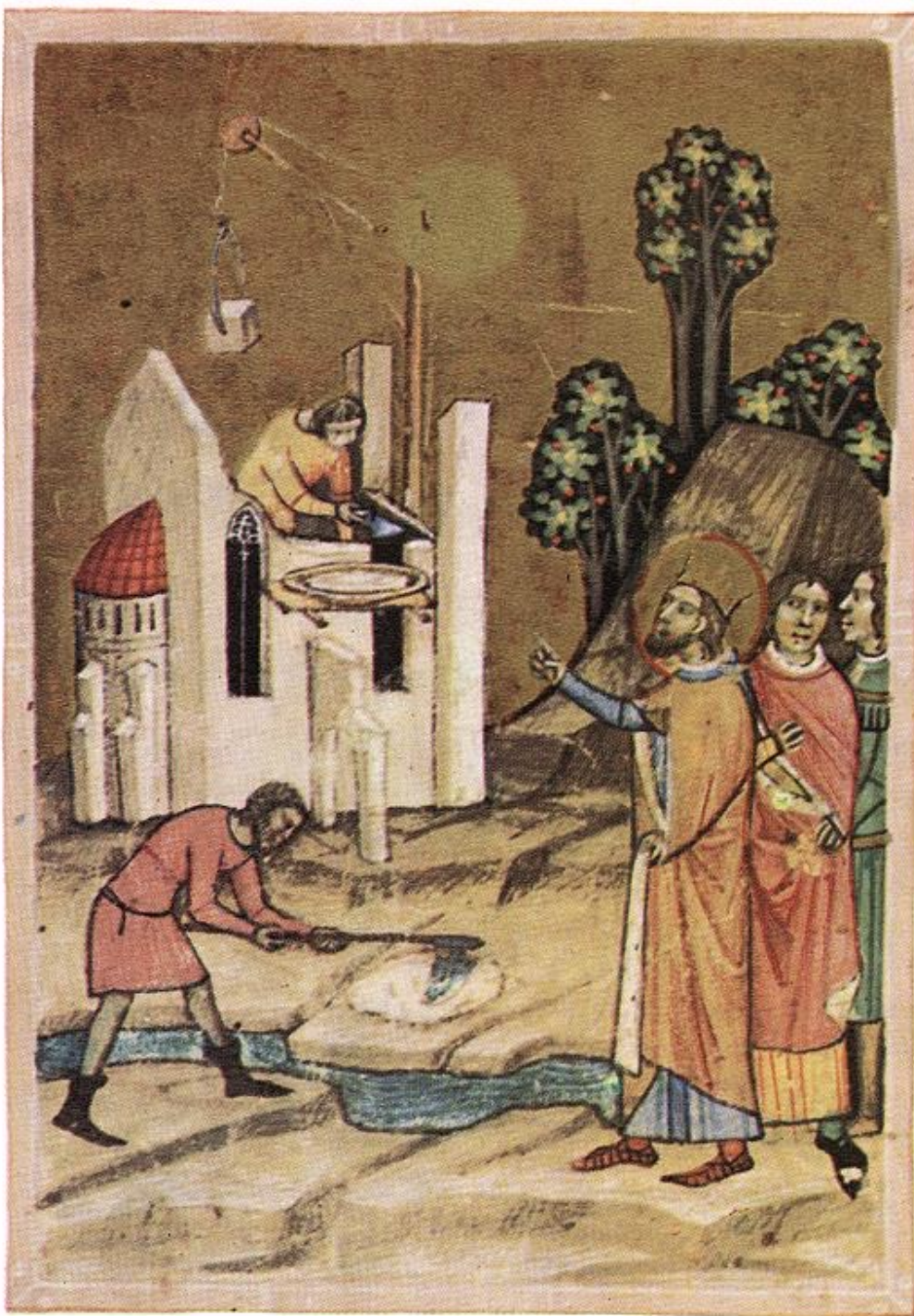

SZENT ISTVÁN

- augusztus 20 = a király testének „felemelése” (= ünnepélyes szentté nyilvánítás)
- Szent Jobb-bencés apátság alapítása

A Szent Jobb

A váradi székesegyház építése (Képes Krónika, 1360 k.)

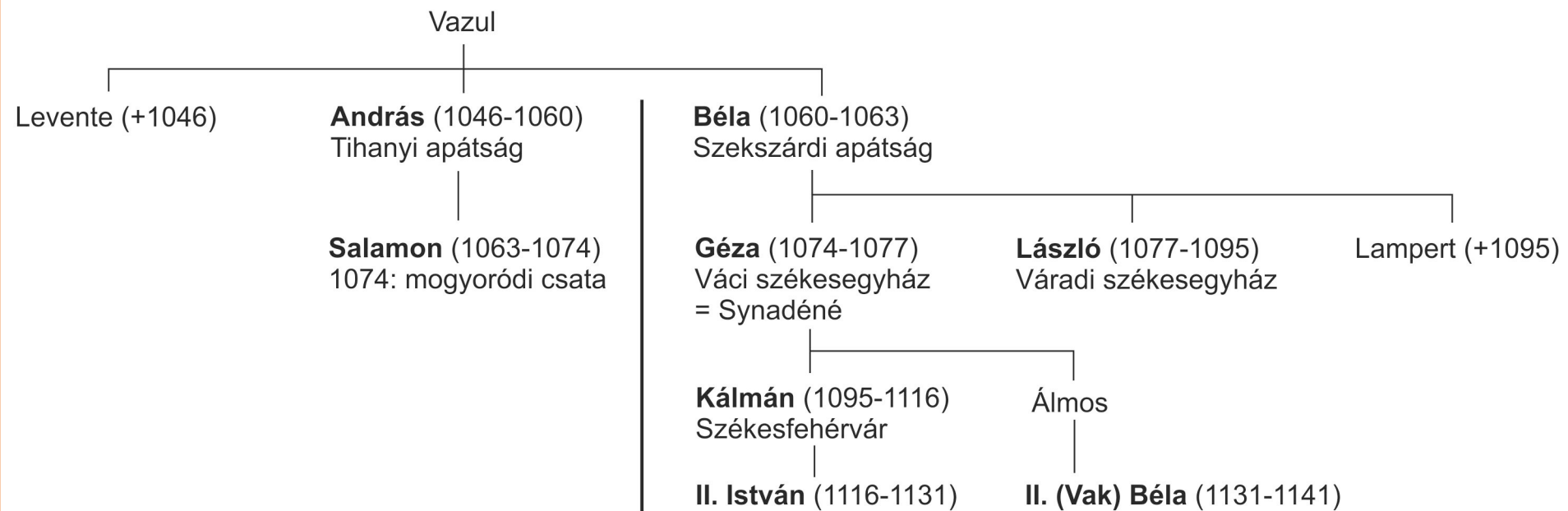
Szent László és Szent Imre ereklyéi
(Főszékesegyházi Kincstár,
Esztergom)

Horvátország megszállása (1091) = legmaradandóbb tette

- a horvát királyi család kihalása után meghódította Horvátországot, s így a Magyar Királyság először jutott tengeri kijáráshoz
- Zágrábi püspökség megalapítása

4. Trónutódlás

- unokaöccse, I. Géza legidősebb fia, Kálmán
- Álmos – László idején Horvátországot kormányozta
 - László őt akarta utódjának
 - Kálmán idején hercegi országrészt kapott

De coronatiōe regis Colomani filij regis geysse
primi: filij bele regis similiter primi.

Coloman⁹ itaqz fili⁹ regis geysse de polonia festināter
rediit ⁊ coronat⁹ ē: ⁊ duci alim⁹ ducatu plenarie ꝑcessit
In cui⁹ etiā tpib⁹ multa mala sūt ꝑpetrata ut inferi⁹ pa
tebit. Erat aut habitu corp⁹is ꝑtēptibilis ⁊ astut⁹ ⁊ do
cilis: hispid⁹: pilosus: luscus: gibbosus: claudus ⁊ ble
sus. Cūqz ꝑdicti peregrini ihesu xpi audissēt de morte gl⁹iosi re
gis ladislai valde ꝑdoluerūt: ac inde miserūt nūcios ad regē co

KÖNYVES KÁLMÁN (1095–1116)

Színezett metszet Thuróczy krónikájából (15. sz.)

- I. László papnak neveltette, művelt uralkodó
- megszerezte az országos méltóságok többségének a támogatását, s így 1096 tavaszán ő lett a király
 - a hercegséget átadta Álmos hercegnek
- a későbbi krónikások elég előnytelen képet festettek Kálmánról:
 - „...testalkatára nézve hitvány volt, de ravasz és tanulékony. Borzas, szőrös, vakxi, púpos, sánta és dadogó...”
 - az egyik legkiválóbb uralkodó volt, mindezek ellenére

- 1096 – első keresztes hadjárat
 - 1099 – első fegyveres beavatkozás Halicsban ↔ magyar vereség
 - négy évszázados küzdelem kezdete Dalmácia birtoklásáért Velencével
- 1105 – bevonul Dalmáciába
- megerősíti szokásaikat
- ↕
- elismerik főségét + adó
- ↕
- cím = Magyarország, *Dalmácia*, *Horvátország* királyai
- =
- Tengermellék*
- élükön *bán* = királyi helytartó
- ↓
- új fejezet a külpolitikában: *nagyhatalmi ambíciók* (kb. 300 évig)
- a közép-európai térség vezető hatalma

- Enyhít László szigorú törvényein
- Betiltja a boszorkányüldözéseket
- viszály öccsével, Álmos herceggel a trónöröklés miatt (lengyel, majd német segítséggel lázad)

- megszűnt a dukátus intézménye

- az **ifjabb családtagokra Horvátország + Dalmácia, néha Erdély kormányzását bízták**

**Álmos herceg és fia, Béla megvakíttatása
(Képes Krónika, kb. 1360)**

Törvényalkotás

1. Világi törvénykönyvek

- Szt. László három
 - Kálmán egy
- A legfontosabb keresztény előírások megtartását már Szt. István elrendelte:
- ▶ pénteki böjt
 - ▶ halál előtti gyónás
 - ▶ vasárnap megülnése

► A vasárnap megülése:

„Ha valamely pap vagy ispán avagy valamely más hívő személy valakit vasárnap ökrökkel lát dolgozni, vegyék el tőle az ökröt, és adják a várnépnek elfogyasztásra. Ha pedig lovakkal dolgozik, vegyék el tőle a lovat, amit gazdája, ha akarja, ökörrel megválthat, és az ökröt egyék meg, ahogy mondtuk. Ha pedig valaki más szerszámokkal dolgozik, vegyék el tőle a szerszámokat és ruháit, amelyeket – ha akarja – bőrével megválthat.”
(Szent István I. törvénykönyve, 8. cikkely)

► **templomok építése és látogatottságuk biztosítása** ↔ István rendelete: minden tíz falu építsen egyet, lássa el két háztartásnyi szolgálival, lóval, kancával, hat ökörrel és két tehénnel, harminc aprómarhával

► **misehallgatás** → István király fenyítése: „szertartás alatt egymást közt mormognak és másokat zavarnak, haszontalan történeteket mesélgetve és nem figyelve a szent olvasmányokra”, az öregeknek csak dorgálás, a fiataloknak és közrendűeknek ellenben nyilvános vesszőzés.

► Pogány szokás szerinti áldozás tiltása, egyházban való temetkezés elrendelése:

„Akik pogány szokás szerint, kutak mellett áldoznak, vagy fákhoz, forrásokhoz és kövekhez ajándékokat visznek, bűnükért egy ökörrel fizessenek ... ha valaki a vasárnapot nem tartja meg és az ünnepnapokat nem ünnepli meg, vagy a négy böjti időben és az ünnepek előestéin nem böjtöl, avagy halottait nem az egyház mellett temeti el, tizenkét napig kenyéren és vízen vezekeljen. Ha az úr szolgájának testét, vagy a falusi bíró a szegénysorsú idegen vagy falubeli holttestét nem viszi az egyházhoz, ugyanúgy bűnhődjék.” (Szabolcsi zsinat határozatai, 55. cikkely)

► keresztény házasság és a nők védelme

→ nőrablás elítélése

→ büntették a házasságtörést

► az egyház létbiztonsága

→ vagyona sérthetetlen

→ tized fizetése (bor, gabona)